

Het ontstaan van de Bossche Vincentiusvereniging

Gerrit Verbeek *

De archieven van de Bijzondere Raad en verschillende conferenties ¹ van de Vincentiusvereniging (voluit: Vereeniging van de Heilige Vincentius van Paulo) te 's-Hertogenbosch zijn in bewaring gegeven bij het Stadsarchief. In de afgelopen periode is er een toegang vervaardigd op het archief van de Bijzondere Raad, de overkoepelende organisatie binnen de stad.²

De Vincentiusvereniging, genoemd naar de Heilige Vincentius van Paulo (1581-1660), is een lekenorganisatie voor mannen. Ze werd in het jaar 1833 te Parijs gesticht door de student Frédéric Ozanam en enkele medestanders. De instelling heeft tot doel de (katholieke) armen te ondersteunen. In de loop der tijd is dit op verschillende manieren bewerkstelligd. Door de ervaringen die een Nederlandse bezoeker van de universiteit van Leuven met de Leuvense conferentie opdeed, werd in 1846 het initiatief genomen tot de oprichting van de eerste Nederlandse Conferentie te 's-Gravenhage, spoedig gevolgd door die te Delft, Leiden en Vlaardingen.

De Vincentiusvereniging is ontstaan in een zowel politiek als sociaal roerige tijd, waarin de overheid zoveel mogelijk afstand nam van de armenzorg en veel overliet aan particuliere en kerkelijke initiatieven.

In 's-Hertogenbosch waren onder andere de Godshuizen erg betrokken bij de zorg voor zieken en armen.

Er was een overeenkomst met de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen die werkzaam was op het terrein van volksonderwijs en de bevordering van de sociale positie van de (arme) bevolking. Het Nut dat sedert 1819 actief was in 's-Hertogenbosch, kwam voort uit de doopsgezinde gemeenschap.

De Bossche Vincentiusvereniging

'Met innig genoegen ontvingen wij bericht van onze geachte confrère M.L. Hermans ³ dat het door Gods goedheid is mogen gelukken eene conferentie tot stand te brengen in uwe stad onder de bescherming van de H. Joannes' schreef de secretaris van de Vereeniging van de H. Vincentius van Paulo te 's-Gravenhage ⁴ in zijn brief van de elfde maart 1847.

Vier dagen eerder had op initiatief van Hermans, lid van de conferentie te 's-Gravenhage, en van J.Th. van Roder-

Een warme hap uit de spijskokerij aan de Hoge Nieuwstraat, 1929.
(Foto: Stadsarchief)

kercken in sociëteit 'De Unie' aan het (huidige) Kardinaal van Rossumplein een oprichtingsvergadering plaatsgevonden waarbij veertien personen, voornamelijk afkomstig uit de middenstand, aanwezig waren.⁵ Deze vergadering was, zoals de notulen vermelden, tot stand gekomen *na enige ijverige pogingen van liefdadige en vrome christenen, na enig overleg en debatten.*⁶ Tijdens deze eerste vergadering vond de verkiezing plaats voor het bestuur van deze Conferentie van Sint-Jan, waarbij de keus als president op Van Roderkercken viel.

Tevens werden tijdens de bijeenkomst, conform artikel 25 van het reglement van de vereniging uit 1835,⁷ geheime donaties gedaan ten behoeve van reparatie van de kleding die in het magazijn bijeengebracht was. Er was ook sprake

van een eerdere inzameling waarvan de opbrengst, tegelijkertijd met de genoemde, aan de nieuw gekozen penningmeester ter hand werd gesteld. Op dat moment bestond er dus al een kleding-/goederenmagazijn ten behoeve van liefdadige activiteiten. Tijdens de vergadering van 16 maart 1847 werd besloten om L.W. van den Bosch aan te stellen als magazijnmeester. Ruim een maand later werd het magazijn gesplitst in één voor kleding en andere kleine zaken en één voor meubilair en huisraad.

Ondertussen was aan de Algemene Raad van de vereniging te Parijs een verzoek gericht om erkenning en in een brief van 3 mei 1847 werd deze verleend. De conferentie van Sint-Jan groeide in de volgende maanden snel en in een buitengewone vergadering op 13 september van datzelfde jaar werd (als eerste in Nederland) overgegaan tot splitsing van de organisatie in een Bijzondere Raad en een viertal conferenties, ingedeeld naar de parochies van Sint-Jan, Sint-Pieter, Sint-Catharina en Sint-Jacob. Tevens kozen de leden de besturen van deze onderdelen, waarbij opvalt dat het overgrote deel van de 77 werkende leden ter vergadering aanwezig was.⁸ Tot president van de Bijzondere Raad werd Victor A. van Rijkevorsel gekozen, die deze functie tot het jaar 1855 zou blijven bekleeden.

Nadat in de vergadering van 11 november 1847 bekend was gemaakt dat de Bijzondere Raad erkend was, werd deze in een Algemene Vergadering op 21 november plechtig geïnstalleerd.

Een belangrijk aspect van de werkzaamheden van de vereniging was het huisbezoek aan arme gezinnen, hetgeen kon resulteren in - voornamelijk - materiële steun. Vooral door deze bezoeken kregen de leden inzicht in de noden van de bevolking. Tevens onderzochten zij of het zedelijk peil van de bezochte gezinnen wel voldoende was om hulp te rechtvaardigen.

De vereniging ontplooipte ook andere activiteiten. Zo werden in de reeds genoemde magazijnen goederen opgeslagen die onder de armen konden worden verdeeld. In de magazijnen vonden ook herstelwerkzaamheden plaats. Reeds spoedig ondernamen de leden pogingen om onder beheer van de Vincentiusvereniging, in de vorm van de 'liefdewerken der ambachten', armen schoenen en klompen te laten maken. Dit zorgde voor enige inkomsten voor de armen.

Voorts werd een borduurschool gesticht voor onderricht aan meisjes. De inkomsten daarvan kwamen weer ten goede aan de armen. Veel van deze zaken bleken echter op den duur niet levensvatbaar. Een andere vorm van liefdewerk, die vanaf 1856 tot ver in deze eeuw is blijven bestaan, was de 'spijskokerij'. Deze instelling trachtte te voorzien in goed voedsel voor arme gezinnen.

Verloting

Naast de inkomsten uit de donaties van de 'confrères', uit collectes langs de huizen en uit de 'liefdewerken', boden verlotingen in de eerste jaren van het bestaan van de Bossche Vincentiusvereniging de mogelijkheid om geld te verzamelen. Op de vergadering van de Bijzondere Raad van 11 december 1847 werd medegedeeld dat een commissie ingesteld was met als doel om, in navolging van de Antwerpse zustervereniging, een verloting te organiseren. Ieder van de vier conferenties had een lid geleverd voor deze commissie, waarbij F. de Wijs van de Conferentie van Sint-Pieter als president fungeerde. Als voorwaarde voor de verloting werd gesteld dat de prijs van de loten maximaal 50 cent per stuk mocht zijn. In een 'Catalogus' staan in totaal 1.266 prijzen voor de verloting beschreven, waarbij vooral de eerste twee opvallen door de schenkers van de artikelen.⁹ Zo werd een met zilver ingelegde Chinese cassette geschonken door Anna Paulowna, de echtgenote van koning Willem II, en een canapékleedje door H.K.H. prinses 'Frederik', waarschijnlijk Louise van Pruisen, de vrouw van Prins Frederik, broer van Willem II. De voorwerpen werden voorafgaand aan de verloting in het Casino tentoongesteld.¹⁰ De netto opbrengst van dit initiatief bedroeg f 2.259,90, een voor die tijd niet onaanzienlijk bedrag.¹¹ Mede door dit soort inkomsten kon de Vincentiusvereniging in 's-Hertogenbosch haar doelen nastreven en heeft zij tot op de dag van vandaag een substantieel aandeel in de zorg voor diegenen die, door wat voor omstandigheden dan ook, hulp nodig hebben.

* Drs. Gerrit Verbeek is historicus en werkzaam in het Stadsarchief.

Noten

- 1 In navolging van het Franse 'conférence'.
- 2 Van de archieven van de conferenties zijn, voor zover ze in bewaring gegeven zijn bij het Stadsarchief, indertijd plaatsingslijsten opgesteld.
- 3 Lid van de conferentie te 's-Gravenhage.
- 4 Gemeentearchief 's-Hertogenbosch (GAHt), Archief van de Bijzondere Raad, inv.nr. 41, d.d. 11 maart 1847.
- 5 Th.A. Wouters, *Van bedeling naar verheffing* (Tilburg 1968) 199.
- 6 GAHt, Archief van de Bijzondere Raad, inv.nr. 9, p. 2.
- 7 *Handboek der Vereeniging van den H. Vincentius van Paulo* ('s-Gravenhage 1846) 1-31.
- 8 Ten tijde van de buitengewone vergadering had de vereniging in de parochie van Sint-Jan achttien, van Sint-Pieter eenentwintig, van Sint-Catharina zesentwintig en van Sint-Jacob twaalf leden. Naast werkende leden was er ook sprake van honoraire leden.
- 9 *Catalogus der voorwerpen van de loterij ten behoeve der Vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1847).
- 10 Wouters a.w., 210.
- 11 GAHt, Archief Bijzondere Raad, inv. nr. 95.